

אני ואתה עומדים בזירה -

או ניצחת או ניצחתי

מים ראשונים: דף זה היה בין הראשונים שכתבנו, בתחילת מפעל מחלקי המים, וחזרנו עליו שוב ושוב וגילינו בו כל פעם מים חיים חדשים. כמאמר חכמים: "הפוך בה והפוך בה דכולה בה" (מסכת אבות ה כב) ו"אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת" (חגיגה ט ע"ב). ראו שולחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיף ג: "ולדברי הכל בתחילת לימודו של אדם בין במקרא בין במשנה בין בתלמוד, בכל יום, לא די לו בלימוד פעם ושתיים ושלש, אלא צריך לחזור על כל אחד פעמים רבות מאד. הכל לפי כח זכרונו של אדם כדי שיזכור היטב ... וכן היו עושים בימיהם שהיו לומדים בעל פה היו לומדים בתחילת לימודם רק ב' או ג' פרקים משניות או ברייתות בשבוע והיו חוזרים עליהם מאה פעמים ויותר. ואמרו חכמים אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה פעמים ואחת, שזה נקרא עובד אלהים וזה נקרא לא עבדו כראוי". אמנם שם מדובר במשנה ותלמוד ואנו במדרש, אבל נראים הדברים נכונים גם למדרש, שכשמו כן הוא, חוזר ונדרש. אגב אורחא, נראה שהמשפט: "אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת", הוא עצמו נושא שמן הראוי לדון בו, אולי בפרשת ואתחנן ("ושנתם לבניך").

שמות רבה פרשה כז ט – הכנסת עצמך לזירה¹

"וישמע יתרו" - זהו שכתוב: "בני אם ערבת לרעך, תקעת לזר כפך... נלכדת באמרי פיך... (משלי ו א-ג) - אמר רבי נחמיה: נאמרה על החברים.² כל הימים שאדם חבר לא איכפת לו בצבור ואינו נענש עליו. נתמנה אדם בראש ונטל טלית,³ לא יאמר: לטובתי אני נזקק, לא איכפת לי בצבור. אלא כל טורח הצבור עליו. אם ראה אדם מעביר בְּיָא על חברו,⁴ או עובר עבירה ולא ממחה בידו, הוא נענש עליו.⁵ ורוח הקדש צווחת: "בני אם ערבת לרעך" - אתה ערב עליו. "תקעת לזר כפך" - אמר לו הקב"ה: אתה הכנסת עצמך לזירה, ומי שהוא מכניס עצמו לזירה או נְצוּח או נְצוּח.⁶

¹ רב הרמז והסוד על הדרש והפשוט בפרד"ס מדרש זה וגם בפעם המאה ואחת, איננו בטוחים שעמדנו עד סוף דעתו. אחרי כל ההסברים והעיוות השוליים "אשר במים מתחת לרקיע", בהם ניסינו כווננו, אנו מבקשים את עזרת שואבי המים שיאירו בו עינינו ויחדו בו את לבותינו לרדת אל פשוט-רמז-דרש סודו של מדרש זה.

² חבר הוא מי שמקפיד ומדקדק במצוות כמו דיני טומאה וטהרה ומצוות התלויות בארץ (הפרשת תרומות ומעשרות באופן מלא). "חבר אינו הולך לבית הקברות ואינו מגדל בהמה דקה ואינו נותן תרומה ומעשר לכהן עם הארץ ואינו עושה טהרות אצל עם הארץ ואוכל חולין בטהרה" (אבות דר' נתן נוסח א פרק מא). "חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן" (פסחים ט ע"א) וגם "חבר אינו צריך התראה" (סנהדרין מא א). לענייננו כאן, הכוונה לתלמיד חכם שיושב ועוסק בתורה ואינו נושא באחריות ציבורית (אברך או כוויילניק בימינו...). ובתלמוד מופיע גם הרבה התואר "תלמיד חבר". ראו המדרשים על הפסוק בשיר השירים ח יג: "חברים מקשיבים לקולך", כגון בבא בתרא עה ע"א: "אין חברים אלא תלמידי חכמים". וראו זאת עוד, פירוש המשנה לרמב"ם מסכת דמאי פרק ב משנה ג: "חבר קורין לכל תלמידי חכמים. וכן קורין לתלמידי חכמים חברים. וקראום בשם זה מפני שחברותם זה לזה היא החברות האמתית מפני שהיא לשם שמים". משמע שכאשר תלמידי חכמים רבים זה עם זה, כבר אינם חברים תרתי משמע ואף חברותם לשמים בספק היא.

³ גלימה מיוחדת (טוגה) המסמלת בעל משרה. ראו מילון אבן שושן. וכאן הוא כנראה המקור. ובמקרא: "שמלה לכה קצין תהיה לנו" (ישעיה ג ו). לא מצאנו מקורות נוספים, במדרשים, שנטילת טלית היא סמל לשלטון מלבד אולי זו המיוחדת של הקב"ה בעצמו בשעת בריאת העולם: "ר' שמעון בן יהוצדק שאל את ר' שמואל בר נחמני ואמר לו: כיצד ברא הקב"ה את האורה? אמר לו נתעטף בטלית לבנה והביהק העולם מאורו" (מדרש תהלים (בובר) מזמור קד, עפ"י בראשית רבה ג ד). אולי זה דומה ואולי לא.

⁴ עושה עוול או חמס. ראו בראשית רבה צג סימן ו: "בי אדוני - בְּיָא אתה מעביר עלינו" - דברי יהודה בנאמו ליוסף בתחילת פרשת ויגש (בדברינו **היו דבריו של יהודה נראים לכל צד** בפרשת ויגש). ובבראשית רבה יב י: "ר' יודן נשיאה שאלו לרבי שמואל בן נחמן: ... מהו שכתוב: סלף לרכב בְּעָרְבוֹת בְּיָה שְׁמוֹ (תהלים סח ה)? אמר לו: אין כל מקום ומקום שאין לו איש ממונה על בְּיָה שלו. אנדיקוס במדינה ממונה על בְּיָה שלה, אגוסטוס במדינה ממונה על בְּיָה שלה, כך מי ממונה על בְּיָה של עולם? הקב"ה: בְּיָה שְׁמוֹ - על בְּיָה של עולמו". אדם ששולט (לרעה) על חברו, מחייב את הדיין להתערב. משחק מאד מתוחכם של הדרשן בין "בְּיָה" ו"בי" בעברית וביא ביוונית. ובאמת ר' יהודה נשיאה שם לא אוהב את דרשתו של ר' שמואל בן נחמן ומעדיף דרשה אחרת. שם, עכ"פ ביא הוא גם השלטון והממשל שממונה לתיקון העוול או שהוא עצמו יוצר עוול. ולפי מילון **בְּיָה** פירושו מס - מס דרכים (יוונית). ונראה שהכל משמעות אחת היא. ראו עוד פירוש רמב"ן לפרשת מקץ, בראשית מג כ, כאשר האחים מובאים לביתו של יוסף ומדברים לפני הממונה על הבית, שחולק על רש"י שם אשר מפרש ש"בי אדוני" הוא לשון בעיא ותחנונים, ומציע, בעקבות המדרש שלנו ודומים לו, שהפירוש הוא: "לשון צעקה ותרעומת על שבר ועל עוות דבר". ועד כאן בביא זו.

⁵ יש כידוע דין כללי של "כל ישראל ערבים זה בזה" שמבוסס על הפסוק בפרשת קדושים: "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט יז), וגם על הפסוק בתוכחה של פרשת בחוקותי: "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו וְכוּ" (ויקרא כו לז) - נושא עליו הרחבנו בדברינו **כל ישראל ערבים זה בזה** וגם **הוכח תוכיח את עמיתך**. ראו גם דברינו **הנסתרות והנגלות** בפרשת נצבים. אבל כאן נראה שהערבות היא של המנהיג, של מי שנטל טלית והתמנה על הציבור.

⁶ העימות הוא בין מי שהתמנה על הציבור ובין הציבור. וכדברי הקב"ה למשה בשעת מינויו, עפ"י המדרש שנראה עוד להלן: "בְּיָה סרבנים הם, רגזנים הם, טרחנים הם, על מנת כן תהיו מקבלים עליכם, שיהיו מקללים אתכם, שיהיו מסקלים אתכם באבנים". אבל אפשר גם לפרש ש"נְצוּח או נְצוּח", איננו במובן של עימות - או הממונה מנצח את הציבור או הציבור מנצח את המנהיג, אלא באופן

אמר לו הקב"ה: אני ואתה עומדים בזירה, או ניצחת או ניצחתי.⁷

בשבח הדין והדיינים

"כל מי שמוציא דין אמת לאמתו ... כאילו היה שותף עם הקב"ה במעשה בראשית" (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה ב, בפרשתנו).

"כל פורענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל (בגלל) דייני ישראל" (גמרא שבת קלט ע"א).

"והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע (דניאל יב ג) - זה דייני שדן דין אמת לאמתו" (בבא בתרא ח ע"ב).

"לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו (תהלים פב ה) - לפי שאינם יודעים לכוון את הדין לפיכך העולם מתמוטט" (מדרש תהלים בומר פרק פב).

"לעולם יראה דייני עצמו כאילו חרב מונחת לו על צווארו וגהינום פתוחה לו מתחתיו, וידע את מי הוא דן ולפני מי הוא דן ומי עתיד להיפרע ממנו ... שנאמר: אלהים נצב בעדת אל" (רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כג הלכה ח).⁸

מדרש תנחומא פרשת משפטים סימן ב - מי שלא עסק בצרכי ציבור

מעשה ברבי אסי כשהיה מסתלק מן העולם, נכנס בן אחותו אצלו מצאו בוכה. א"ל: רבי, מפני מה אתה בוכה? יש תורה שלא למדת ולימדת? הרי תלמידך יושבים לפניך. יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מדות שהיו בך היית מתרחק מן הדייני ולא נתת רשות על עצמך להתמנות על צרכי צבור. א"ל: בני, עליה אני בוכה. שמא אתן דין וחשבון על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל, הוי: "ואיש תרומות יהרסנה".⁹

תנורו של עכנאי - נצחוני חכמים בבית המדרש

באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח ... אמרו לו: אין מביאין ראיה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיחו ... אמרו

חיובי יותר - יש עימות או שאין עימות. ניצחון לממונה ייחשב אם הוא מונע עימותים ומשכיל לחיות בשלום עם הציבור, ואילו הפסד למנהיג הוא כאשר הוא בעימות מתמיד עם הציבור. ולעצם הרעיון של מינוי תלמידי חכמים וחובשי בית המדרש לתפקידים ציבוריים, ראו מחד גיסא צוואת ר' עקיבא לר' יהושע בנו: "אל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים" (פסחים קיב ע"ב), וכן: "אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוח דעתו עליו - אומרין לו: חזור לאחוריק" (יומא כב ע"ב); ומאידך גיסא: "איזהו תלמיד חכם שממנין אותו פרנס על הציבור - זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, ואפילו במסכת כלה" (שבת קיד ע"א). כל זה מנקודת ראות הציבור. אך המדרש שלנו ממליץ לתלמידי החכמים או לחברים, לא לצאת ממגדל השן שלהם אל החיים הציבוריים. ראו עוד על שני תלמידי חכמים, רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגא, שרבן גמליאל ביקש למנות אותם לתפקיד ציבורי (כדי לתת להם פרנסה, בעקבות בקשה של ר' יהושע) והתרה בהם: "כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם" (מסכת הוריות י ע"א) - בדברינו [שררה](#) בפרשת קרח וכן [שררה על הציבור](#) בפרשת שמיני. ראו עוד תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ב הלכה ח שתלמיד חכם יכול "ליטול את השם" ולנהוג מנהג יחיד השונה מהציבור, אבל לא ברגע שהתמנה לפרנס על הציבור: "וכל דבר שהוא של שבה, לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד, עושה. תלמיד חכם עושה, אלא אם כן מינו אותו פרנס על הציבור".

⁷ כאן יש כבר קפיצה קוונטית ועליית מדרגה משמעותית. העימות כבר איננו בין המנהיג לציבור, אלא ישירות בינו ובין הקב"ה. לא סתם בין מנהיג לקב"ה, כמו אולי הרעיון של הסתייגות מהמלוכה, כפי שאומר שמואל: "וה' אלהיכם מלפניכם" (שמואל א יב יב), אלא בין מנהיג שבא מעולמה של תורה, בין הצדיק, תלמיד החכם, החבר שיוצא לזירה הציבורית, לקב"ה. מוטיב זה איננו נדיר כלל בעולם המחשבה של המקרא וחז"ל. בתורה: "כי שרית עם אלהים ותוכל" - במאבק יעקב והמלאך. ובתלמוד (פסחים קיט ע"א): "למנצח מזמור לדוד. זמרו למי שנוצחין אותו ושמת. בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מידת בשר ודם. בשר ודם מנצחין אותו - ועצב. אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמת" ובמדרש (דברים רבה פרשה ה' יג): "אמר משה: ריבונו של עולם, אתה אומר אכנו בדבר ואני אומר סלח נא! ... נראה מי נוצח אתה ה' או אני" וכן רבים אחרים. ראו דברינו [הטיחו דברים כלפי מעלה](#) בפרשת שלח לך. אבל כאן הביטוי חריף ומיוחד: "אני ואתה עומדים בזירה", בדומה למתגוששים בזירה הרומית. מה פשר עימות זה בין תלמיד חכם שנטל טלית ובין הקב"ה? מה בדיוק מנסה הדרשן לומר לנו? ובנוסף, מה הקשר של מדרש זה לפרשת יתרו!

⁸ קשר ראשון אפשרי של המדרש בו פתחנו לפרשת השבוע, הוא הדין אשר יוצר "מעטפת משפטית" סביב מתן תורה - [פרשת מינוי הדיינים](#) לפני מתן תורה (ספר שמות פרק יח, ראו דברינו בנושא זה), ופרשת משפטים (שמות פרקים כג-כד). וכמאמר חז"ל "כך התורה, דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע" (שמות רבה ג). הדיין נכנס כביכול לזירה עם הקב"ה. או שיהיה שותף למעשה בראשית ו"חליף" את הקב"ה כדין בעולם ("אלהים - זה בית דין"), או שח"ח יחריב את העולם. וגם אם יאמר הדיין: "מה לי בטורח הציבור? מה לי בדיניהם!" (תנחומא משפטים) - אין לו ברירה, כי: "חכם שהוא יודע הלכות מדרשות ואגדות, ויתום ואלמנה הולכים אצלו שיעשה דין ביניהם, והוא אומר להם: עסוק אני במשנתי, איני פנוי! ואמר לו האלהים: מעלה אני עליך כאילו החרבת עולמי" (שמות רבה פרשה ל, מקדמה ע"ח פרשת השבוע הבא - משפטים).

⁹ אם בפרשת יתרו אנחנו מוצאים מדרשים כנגד מי שמתמנה לתפקיד ציבורי וכביכול מחליף את הקב"ה, בראש פרשת משפטים או מוצאים מדרשים בכיוון הפוך לגמרי - בשבח עשיית הדין והמשפטים שהוא קיום העולם והמשך הבריאה. ואין דין ומשפט בלא דיינים ראויים. ראו דברינו [מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה](#) בפרשת משפטים. איש תרומות שמסגרת בד' אמות בית המדרש (מורם מעם ואינו תורם לחברה), נחשב למי שהורס החברה האנושית. עכ"פ, מדרש תנחומא זה (לא מצאנו לו מקור קדום יותר), עומד באופן ברור כנגד שמות רבה בו פתחנו.

לו: אין מביאין ראייה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיחו ... גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם? ... חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו ... עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא ... אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול ... מצאו רבי נתן לאלהיו, אמר לו: מה עשה הקב"ה באותה שעה? - אמר לו: חייך ואמר, נצחוני בני, נצחוני בני. (בבא מציעא נט ע"ב).¹⁰

הזדהות המנהיג עם הציבור – השליח עם שלוחי

בנוהג שבעולם, בשר ודם האומר לחברו: למה אתה עושה כן? הוא כועס עליו! ומשה אמר לפני הקב"ה: "למה הרעותה לעם הזה"? אלא כך אמר לפני הקב"ה: נטלתי ספר בראשית וקראתי בו וראיתי מעשיהן של דור המבול היאך נדונו - מדת הדין הייתה. ומעשה דור הפלגה ושל סדומיים היאך נדונו - ומדת הדין הייתה. העם הזה, מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו? ואם בשביל שאמר אברהם אבינו: "במה אדע כי אירשנה" ואמרת לו: "יודע תדע כי גר יהיה זרעך",¹¹ אם כן הרי עשו וישמעאל מבניו והן צריכין להשתעבד כמו הם. ואפילו כן, היה לו להשתעבד דורו של יצחק או דורו של יעקב, לא לעם הזה שהוא בדורי!¹² ואם תאמר מה איכפת לי? אם כן "למה זה שלחתני" (שמות רבה פרשה ה סימן כב, סוף הפרשה).¹³

מסכת סנהדרין דף ו עמוד ב – פשרה בדיון

רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אסור לבצוע, וכל הבוצע - הרי זה חוטא, וכל המברך את הבוצע - הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר: "בוצע ברך נאץ ה'" (תהלים י ג),¹⁴ אלא: יקוב הדין את ההר, שנאמר: "כי המשפט

¹⁰ הנה לנו "ניצחון" של חכמים את הקב"ה כביכול, בבית המדרש - ראו דברינו [תנורו של עכנאי](#) בפרשת בהר. ראו עוד "נצחוני בני" אולי חריף יותר (ומפורסם פחות) במסכת בבא מציעא פו ע"א: "קא מיפליג במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן - טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת - טהור. ספק, הקב"ה אומר: טהור, וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי: טמא. ואמרי: מאן נוכח (מי יכריע) - נוכח רבה בר נחמני. דאמר רבה בר נחמני: אני יחיד בנגעים, אני יחיד באהלות". ראו בשטיינזלץ שם באורח ההלכה ובעיונים שרבה מצטרף לצדו של הקב"ה ופוסק "טהור" כנגד כל מתיבתא דרקיעא, אבל בו בזמן נדון הדבר בבית המדרש של חכמים ופסקו כתנא קמא במשנה בנגעים (פרק ד משנה יא) שספק אם שער לבן קדם - טמא. נגד הקב"ה, נגד רבה בר נחמני שהעיד על עצמו שהוא יחיד בנגעים ובאהלות (ועכשיו הוא בעולם האמת ולומד תורה במתיבתא דרקיעא), ואף נגד ר' יהושע - זה שעמד על רגליו ואמר: לא בשמים היא. לאור כל זאת, קשר שני אפשרי של המדרש בו פתחנו לפרשת השבוע, הוא מתן תורה וירידתה מהשמים לידי בני האדם. ובהם תלמידי החכמים אשר יושבים ומתנצחים בהלכה. אם יטיבו לפרש את התורה ולחיות על פיה - "ניצחו" ואם לאו - "נוצחו". "למיימינים בה - סם חיים, למשמאילים בה - סם מוות" (שבת פח ע"ב). יש אמנם הבדל מהותי בין ההתנצחות בתוך בית המדרש (תנורו של עכנאי) ואף ההתנצחות בין מתיבתא דרקיעא ומתיבתא דרקיעא (שיער לבן ובהרת) שם החברים ספונים בבית המדרש והדיון הוא הלכתי טהור, ובין ההתנצחות של חבר שיצא מבית המדרש ונטל תפקיד בחיים המעשיים ובהנהגת הציבור ומתנצח משם עם הקב"ה. מחוץ לכתלי בית המדרש ההתנצחות היא ביישום ההלכה ובהכרעת הדין, כולל דיני ממונות בין אדם לחברו, בכל אותם מקרים בהם צריך לעתים לפרש בין הדרישות העקרוניות של ההלכה ובין מציאות החיים. אבל השלב הראשון של "הניצחון" מול הקב"ה הוא כן בבית המדרש שם מתגבשת ההלכה. ה"ניצחון" השני הוא ביישום עקרונות ההלכה האנושית בחיים המעשיים, ואפשר שצריך להבחין בין "ניצחון" תלמידי החכמים בבית המדרש ל"ניצחון" הדיינים בבית הדין.

¹¹ בראשית פרק טו - ברית בין הבתרים. עפ"י מסורת רחבה של פירושים ומדרשים, אברהם חטא בחוסר אמנה, כאשר בקש אות לקיום הבטחה ואמר: "במה אדע כי אירשנה", אחרי שקבל מהקב"ה את הבטחת הארץ והזרע. ויש שלא מסכימים עם דעה זו. וכבר הארכנו בנושא זה בדברינו [במה אדע כי אירשנה](#) בפרשת לך לך. משה (של המדרש) כאילו אומר: אינני נכנס כעת בכל הענין של ברית בין הבתרים ובמעשה אבות (ובכל המדרשים והפירושים). מה שהיה בספר בראשית, היה. אנחנו כעת בספר שמות, בדור שלי ועליו אני נאבק. ראו דברינו [אותם הנתונים תחת הבנין](#) בפרשת שמות.

¹² הפרט אינו מחויב לחשבונות של מהלכים היסטוריים גלובליים, כגון ברית בין הבתרים, בודאי לא על חשבון סבל היחיד. בכך אולי כבר קדם יעקב למשה וכבר בספר בראשית אנו רואים "התנגדות" לגורל ברית בין הבתרים וגזירת שעבוד מצרים. ראו מדרש תנחומא (בובר) בפרשת "וישב יעקב ... בארץ כנען" על הפסוק "ויסוף הורד מצרימה". אומר שם המדרש: "לפיכך היה יעקב מתיירא לירד למצרים, לפי שנגזר על אברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך. וישב לו בארץ כנען". אבל בפועל יעקב הוא שיוורד למצרים ואילו משה הוא שצריך להוציא את העם משם. עצמותיו של יעקב נחות בשלום במערת המכפלה בארץ ישראל ואילו עצמותיהם של בני ישראל הוא יעקב, נושאות במשא השעבוד שאין לו קץ (ועצמותיו של משה משקיפות ממרומי הרי הגלעד על הארץ). המילים "דורו של יעקב" מקבלות כאן משמעות מיוחדת. הם שירדו למצרים!

¹³ אפשרות שלישית, אולי הפשוטה מכולן, היא הזדהות המנהיג עם העם עד כדי עמידתו לצידם בעימותים בין הקב"ה ובניו. ומי גדול לנו ממשה, שלאחר סירבו וחזרו וסירבו לשליחות (ביודעו אולי מה מצפה לו בה), מרגע שלקחה על עצמו, הזדהה עמה עד כדי עימות עם הקב"ה - מי ששלח אותו ובעצם כפה את השליחות עליו. עד כמה שידינו משגת, מוטיב אחריות ומשא המנהיגות מופיע בחז"ל יותר בכיוון שהמנהיג צריך לסבול את שגיאות העם ותלונותיו, כמו למשל במדרש שמות רבה ז ג-ד: "אמר להם הקב"ה: בְּנֵי סרבנים הם, רגזנים הם, טרחנים הם. על מנת כן תהיו מקבלים עליכם, שיהיו מקללים אתכם, שיהיו מסקלים אתכם באבנים". המוטיב ההפוך שהמנהיג נכנס לעימות עם הקב"ה מופיע שוב במשה בחטא העגל והמרגלים, כולל עונשו האישי שלא נכנס לארץ, מעט גם בניביאים (ירמיהו) ובעיקר בספרות החסידיה, למשל בדמותו של ר' יצחק מברדיצ'ב סניגורם של ישראל.

¹⁴ היינו לעשות פשרה בדיון. הדין צריך לחתוך את הדין ולהגיע לשורש האמת.

¹⁵ ראו הפסוק המלא שם: "כי הלל רשע על תאָת נָפְשׁוֹ וּבָצַע בְּרַךְ נֶאֱחָז ה'", שפשוטו הוא שהרשעים הולכים אחרי תאוות ליבם ועוד מנאצים ובטוחים שלא יאוונה להם רע. כמו שמדרש תהלים מבאר שם: "אין הרשעים מחללין עצמן, עד שעושין תאוותן", ורש"י שמפרש שם: "כי עתה עמלק הרשע מתהלל שמשגיח כל תאוות נפשו ... והגולן שבח את עצמו לאמר נאץ ה' ושלום יהיה לי". במקום

לאלהים הוא" (דברים א יז), וכן משה היה אומר: יקוב הדין את ההר. אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, שנאמר: "תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעוון" (מלאכי ב ו).¹⁶

פסיקתא רבתי, פרשה מ' בחודש השביעי – בשעה שאני מנצח, אני מפסיד

... ואימתי הקב"ה דן את העולם ומזכה אותם? בראש השנה ... שהוא חפץ לזכות בריותיו ולא לחייבם ... וכן הוא אומר: "ה' חפץ למען צדקו" (ישעיה מב כא) - שהוא חפץ להצדיק את בריותיו ... אמר רבי יהודה בר נחמן בשם ריש לקיש: אמר הקב"ה: בשעה שאני נוצח אני מפסיד, ובשעה שאנו נצוּחַ אני מְשַׁתְּפָר. ניצחתי לדור המבול והפסדתי, שאבדתי כל אותן האוכלוסים ... וכן בדור הפלגה, וכן בסדומיים. אבל במעשה העגל נצחני משה ... ונשתכרתי כל אותם האוכלוסים. הוי: מזכה אני לכל בריותי שלא נפסיד [אפסיד], לפיכך בראש השנה אני מזכה בריותי, כשאני דן אותם.¹⁷

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: ועדיין לא נתקררה דעתנו ואנו חוזרים ופונים לכל שואבי המים, הדולים, מדלים ומשקים, שיריצו לנו את דבריהם ואיגרותיהם ואימייליהם בדבר פשר מדרש שמות רבה בו פתחנו. מה פשר העימות, כביכול, של איש ציבור עם הקב"ה.

אחר (בבא קמא צד ע"א וגם בהמשך הסוגיה שם בסנהדרין) דורשים חז"ל פסוק זה על מצווה הבאה בעבירה: "גזל חיטים ואפה מצה" או לולב הגזול וכו', שזה קרוב לפשט הפסוק. וכאן, הדרשה מנותקת לחלוטין מפשט הפסוק.
¹⁶ במחשבה נוספת ובעקבות משוב שקבלנו משואבי המים, מוצע פתרון נוסף. לשם כך, נחזור למדרש שמות רבה בו פתחנו ולאוסף המקורות שהבאנו בהמשך שם על הדרישה מהדיין לחקור היטב ולהוציא את דין האמת לאמתה. זו שיטתו של משה שגם חשב בפרשתנו ללמד את העם את "חוקי האלהים ותורותיו" ולדון דין יחידי עד האמת האבסולוטית, עד שיקוב הדין את ההר, אבל יתרו חושב שהוא טועה. פעמיים בכל הש"ס נזכר הביטוי: יקוב הדין את ההר, היינו יקדח חור למלוא רוחב בסיס ההר עד הקצה השני – מה שימוטט את ההר כמובן. פעם אחת כאן במסכת סנהדרין בשמו של משה, ופעם שנייה במסכת יבמות צב ע"א בשמו של ר' אליעזר בן הורקנוס בדיון קרבן חטאת (ואולי הוא רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי שמוזכר כאן כמי שאוסר לבצוע את הדין). אבל אהרון מעדיף לא להגיע לאמת האבסולוטית, אלא לאמת החברתית שאפשר לחיות איתה. אולי גם זה "נצחת או נצחתי". הקב"ה מנצח כאשר נוקב הדין את ההר והגענו אל האמת הצרופה. אבל האדם מנצח כאשר הוא עושה פשרות שמאפשרות חיים. ומה נקבע להלכה? פשרה בדיון זה עצמו. ראו לשון תלמוד ירושלמי סנהדרין פרק א הלכה א: "תני ר' שמעון בן מנסיא אומר: פעמים שאתה רשאי לבצע, פעמים שאין אתה רשאי לבצוע. כיצד? שנים שבאו אל הדיין, עד שלא שמע דבריהן או מששמע דבריהן ואינו יודע היכן הדין נוטה רשאי לומר להן צאו ובצעו. משתשמע דבריהן ויודע אתה היכן הדין נוטה - אין אתה רשאי לבצוע".
¹⁷ כבר הרחבנו לדון בדרשה נאה זו בדברינו **מדרשים נאים לראש השנה** וכאן רק בקשנו להביא עוד דוגמה לניצוח כביכול עם הקב"ה. אך כאן, הקב"ה מסמן מראש מהו "ניצחון" ומהו "הפסד" בעבורו. בימי הדין הרחמים והסליחות הקב"ה מבקש שבני האדם "ינצחו" אותו על מנת של "יפסיד" את העולם ו"ישתכר". שלא כפי שאירע בדור המבול, הפלגה והפיכת סדום שם נקב הדין את ההר ובורא העולם הפסיד כביכול. אין לבורא כביכול ברירה, אלא לחון את בריותיו, שאם לא כן, יאיין את עצם הבריאה מעשה ידיו. וזה כבר באמת שייך לימים הנוראים.